

Opettajan kolme roolia – teen, käytän, opetan

Helsinki 4.6.2019
Juha Kallanranta

 Kopioisto

Opettajan kolme roolia

- Tekijänä
 - Valmistaa itse materiaalia
- Käyttäjänä
 - Käyttää toisten tekemiä materiaaleja
- Opettajana
 - Ohjaa tulevaisuuden tekijöitä ja käyttäjiä

Mikä tekijänoikeus on?

- Luovan työn suojaa
- Laissa annettu oikeus sille, joka on tehnyt teoksen
 - Tekijänoikeuslaki luo pelisäännöt, miten tekijänoikeuden suojaamia teoksia voidaan hyödyntää
- Tekijänoikeus mahdollistaa myös sen, että luovan työn tekijät voivat elää luovalla työllä

Tekijänoikeuden sisältö – Tekijänoikeuden syntyminen

- Suoja syntyy heti kun teos on luotu
 - Automaattisesti
 - Ei rekisteröintiä
- Tekijä on henkilö, joka on luonut teoksen
 - Aina luonnollinen henkilö
 - Ei ikärajaa
- Oikeudenhaltija on henkilö, joka omistaa oikeudet tai jolla oikeudet on hallinnassa
 - Luonnollinen tai juridinen henkilö
 - Omistaa kaikki tai osan oikeuksista

Tekijänoikeuden sisältö - Teoskynnys

- Teoksen saadaksesen suoja tulee ylittää teoskynnys
- Miten teos määritellään?
 - Jotta kyseessä olisi tekijänoikeussuojaa saava teos, sen tulee olla
 - 1. kirjallinen tai taiteellinen
 - 2. itsenäinen ja omaperäinen

Tekijänoikeuden sisältö – Tekijänoikeuden syntyminen

- Useampia tekijöitä
 - Yhteisteos
 - Osuudet eivät itsenäisiä teoksia
 - Tekijänoikeus tekijöillä yhteisesti
 - Esim. henkilöiden yhdessä luoma lumiveistos
 - Oppikirja, - materiaali
 - Yhteenliitetty teos
 - Tekijät luovat oman osuutensa itsenäisesti
 - Esim. kuvitettu kirja
 - kuvitetusta lastenkirjasta voidaan jälkikäteenkin useasti erottaa tekstintekijän ja kuvittajan osuus

Tekijänoikeuden sisältö - Suoja-aika

- Pääsääntö:

- Tekijän elinaika + 70 vuotta kuolinvuoden päättymisestä
 - Vuonna 1948 tai aiemmin kuolleiden tekijöiden teokset
- Teokset, teosvalokuvat

- Poikkeus:

- Tavalliset valokuvat 50 vuotta kuvan ottamisvuodesta

Tekijänoikeuden sisältö – Tekijänoikeus ei suojaa

- Tekijänoikeus ei suojaa
 - Ideaa
 - Juonta
 - Tietoa
 - Periaatetta
 - Logiikkaa
 - Yms.

Oikeus omaan kuvaan

- Oikeus omaan kuvaan
 - Tekijänoikeudet syntyvät valokuvaajalle, eivät kuvattavalle
 - Valokuvat rinnastetaan henkilötietolaissa henkilötietoihin
 - Henkilön kuvan käyttö markkinoinnissa ja mainonnassa
 - Ei sallittua ilman lupaa

Julkisella paikalla kuvaaminen

- Julkisella paikalla saa aina kuvata – myös henkilöitä
 - Ellei tilan haltija ole kieltänyt kuvaamista
 - Julkisia paikkoja ovat paikat, joihin on vapaa pääsy
 - Kadut, puistot, kauppakeskukset, kirjastot, liikennevälineet, virastojen aulat
 - Kuvaaminen ei ole sama asia kuin kuvan julkaiseminen
 - Kuvan julkaiseminen ei saa loukata henkilön kunniaa tai yksityisyyttä
 - Hyvä perussääntö on pyytää kuvaus- ja julkaisulupa
 - Erityisesti alaikäisten lasten kohdalla – huoltajien lupa

Tekijänoikeudet digitaalisessa ympäristössä

- Internet, intranet, extranet ym. tietoverkot
 - Tekijänoikeudellisesti julkisia verkkoja
 - Suojauksella tai salasanalla ei vaikutusta
 - Tekijänoikeuden suojaaman aineiston laittaminen verkkoon edellyttää oikeudenhaltijan luvan

Tekijänoikeudet digitaalisessa ympäristössä

- Linkkien tekeminen
 - Aloitussivulle
 - Linkin tekeminen toisen aloitus- tai pääsivuille ei yleensä edellytä erillistä lupaa
 - Etusivulla copyright notice ja muut ohjeet + mainokset
 - Muulle kuin aloitussivulle tapahtuva linkitys
 - Harmaata aluetta
 - Aineiston automaattinen haku omalle sivulle linkkien avulla
 - Lupa tulisi pyytää
 - Ainakin yleisön saataville saattamista – aineisto uudessa ympäristössä

Some – verkostot

- Facebook
 - LinkedIn
 - Twitter
 - Blogit
 - Ym, ym...
-
- Helposti tekijänoikeudellisesti julkisia verkkoja / palveluita
 - <http://suomenkuvalehti.fi/jutut/kulttuuri/tekijanoikeuksia-rikotaan-internetissa-jatkuvasti/?shared=28670-db4d16ae-999>
 - Ti 28.1.2014

Some verkostot - mistä materiaali

- Tekee itse
 - Päätät itse miten käytät ja mitä lupia myönnät
- Käyttää toisen materiaalia
 - Kysy lupa eri käyttötarkoituksiin

Some verkostot – muuta

- **Palveluntarjoajat**
 - Selvitä palvelun käyttö- ym. ehdot
 - spotify, youtube...
- **Tietosuoja ja yksityisyyden suoja**
 - Henkilötietojen levittäminen – myös valokuva henkilöstä
 - Toisista ei saa levittää, vihjailla tms. loukkaavaa tietoa
- **Julkaise sitä, mitä toivoisit isoäitisi sinusta näkevän**

Miten käytän lain nojalla - Siteeraus

- Suora lainaus teoksesta
 - Hyvän tavan mukaisesti ja tarpeen edellyttämässä laajuudessa
 - Asiallinen yhteys
 - Ei tarvitse pyytää lupaa
 - Ei tarvitse maksaa korvausta
-
- Alkuperäisen tekijän nimi mainittava

Teosten käyttö opetuksessa

- **Käyttöoikeus voi perustua**
 - Lakiin (rajoitussäännös, laillisen lähteen vaatimus)
 - Lupaan tekijältä / oikeudenhaltijalta
 - Lupaan tekijänoikeusjärjestöltä
- **Vapaasti voi käyttää**
 - Teoskynnys ei ylity
 - Suoja-aika umpeutunut
 - Ideaa, tietoa, juonta, periaatteita tms.

Teosten käyttö opetuksessa

- **Teoskappaleen näyttäminen**
 - Teoskappaleita voi näyttää opetustilanteessa
 - kuvia kirjasta
- **Julkaistujen teosten esittäminen opetuksessa**
 - Läsnä oleva yleisö
 - lukea kirjoja ääneen, kuunnella radiota ja äänikirjoja
 - Näytelmien, elokuvien, tv-ohjelmien, videoiden esittäminen
 - Esittämiseen tarvitaan erillinen lupa

Teosten käyttö omassa materiaalissa – ilman lupaa

1. Tiedon, ideoiden, periaatteiden käyttö
2. Sitaattien käyttö
 - Asiallinen yhteys omaan tekstiin
 - Tarkoituksen mukaisessa laajuudessa
 - Tekijä ja lähde merkittävä hyvän tavan mukaisesti
3. Tekijänoikeusvapaita teoksia saa käyttää vapaasti
 - Teokset, joiden suoja-aika ei enää voimassa
 - Tekijän kuollut 1948 tai aiemmin
 - Lait, asetukset, viranomaispäätökset
4. Linkkien tekeminen
 - Suorien linkkien tekeminen alkuperäiselle sivustolle

Teoksen käyttäminen luvan nojalla

- **Oikeudenhaltijan nimenomainen lupa**
 - Lisenssi tai sopimus, erikseen hankittu lupa
- **Käyttölupa tekijänoikeusjärjestöltä**
 - Kopiosto, Teosto, Gramex, Sanasto, Tuotos, Kuvasto
 - Sopimuslisanssi tai valtuudet oikeudenhaltijoilta
 - Oppilaitoksilla laajat käyttöluvat hankittu tekijänoikeusjärjestöistä (kopiointilupa ja tv-ohjelmien tallennuslupa)
- **Muu lisenssi**
 - Avoimet lisenssi, kuten Creative Commons –lisenssit
 - Kansainvälinen lisenssimalli, joka perustuu vakioehtoihin
 - Teoksen yhteydessä olevat kuvakkeet kertovat, millä ehdoilla tekijä on sallinut teoksen käytön
 - Lisenssi aina merkittävä teoksen yhteyteen, samoin linkki teokseen
 - Huomaa tekijänoikeushuomautukset ja vastuunrajoituslausekkeet

Esimerkkejä CC-lisensseistä

Jos näkee lisenssikuvakkeen:

CC BY
Nimeä

CC BY-SA
Nimeä –Jaa Samoin

CC BY-ND
Nimeä – Ei Muutoksia

CC BY-NC
Nimeä – Ei Kaupallinen

CC BY-NC-SA
Nimeä –Ei Kaupallinen –Jaa Samoin

CC BY-NC-ND
Nimeä-Ei Kaupallinen, Ei muutoksia

Mitä voi tehdä...

Jakaminen, muuntelu, kaupallinen käyttö
Tekijän nimi mainittava

Jakaminen, muuntelu, kaupallinen käyttö
Tekijän nimi mainittava ja uusi teos jaettava samoin
ehdoin

Jakaminen muuttamattomana ja kokonaisena,
kaupallinen käyttö, tekijän nimi mainittava

Jakaminen ja muuntelu, vain ei-kaupallinen käyttö
Tekijän nimi mainittava

Jakaminen ja muuntelu, vain ei-kaupallinen
käyttö ja uusi teos jaettava samoin ehdoin,
tekijän nimi mainittava

Jakaminen ja tekijän nimi mainittava,
ei saa muuttaa ja vain ei kaupallinen käyttö

Lisätietoa CC-lisenssistä: www.creativecommons.fi

Sopimuslisenssi

- Laajentaa käytettävän aineiston määrää
 - OKM myöntänyt Kopiostolle ko. aseman
 - Kopioston luvat kattavat myös Kopioston ulkopuolisten oikeudenhaltijoiden materiaalit, niin kotimaiset kuin ulkomaiset
 - Uusin materiaali koko ajan saatavilla
- Turvaa käyttäjää
 - Ei pelkoa ulkopuolisista vaateista – Kopioston velvollisuus vastata korvauksista
 - Ei vastuuvapauslausekkeita tms.
- Antaa kaikille oikeuden korvaukseen
 - Kaikki voivat hakea korvausta materiaalinsa käyttämisestä

Kopiointilupa – mikä lupa, kenen käyttöön

- Digikäyttö lupa opettajalle opetukseen ja opiskelijalle opiskelussa sekä harjoitustöissä
- Ainoa luparatkaisu, jossa kaikki kolme lupaa
 - Digi-digilupa
 - Digitointilupa
 - Etäkäyttö lupa
- Vain yksi ohje koko opiskelun ajan
 - Helppo, kattava, yksinkertainen

Kopiointilupa - Yksinkertaista ja helppoa

- **Nettikäyttö**

Tarkista onko sivulla

- erillistä lisenssiä, rekisteröitymistä tms.

- 1. Kopioi

- 20 (A4) sivua / verkkosivusto
- 10 (A4) sivua / verkkosivusto nuotit
 - oppimisympäristöön

- 2. Käytä

- Oman ryhmän kurssin ajan opetuksessa
- Oppilastoissa
- Kääntäminen, muokkaaminen, ryhmäkäyttö sallittu

Kopiointilupa - Yksinkertaista ja helppoa

Digitointi / skannaus

- Ei työkirja, näytelmä
- 1. Digitoi max.
 - 5 sivua – peruskoulu
 - 15 sivua – lukio, ammatillinen oppilaitos
 - 10 sivua – nuotit
- 2. Käytä
 - Oman ryhmän kurssin ajan opetuksessa
 - Omassa opetusmateriaalissa, oppilastöissä
 - Kääntäminen, muokkaaminen, ryhmäkäyttö sallittu

Esimerkkejä

- New Yorkin musikaalit
- Anna-Leena Härkönen
- Suomen kaupungit

Valokopiointilupa

- OKM hankkinut luvan kaikille perusoppilaitoksille
 - Enintään 20 sivua / julkaisu / lukukausi
 - Kirjat, lehdet, mainokset, jne.
 - Enintään 10 sivua / julkaisu / lukukausi
 - Nuotit, nuottijulkaisut
 - Nolla (0) sivua / julkaisu
 - Työ- ja harjoituskirjat, ratkaisukirjat

Musiikki käyttö opetuksessa

- Opetussuunnitelman mukainen käyttö
 - Ei tarvita lupia eikä ilmoituksia
- Opetuksen ulkopuolinen käyttö
 - Kuntasopimus kattaa usein
- Musiikin tallentaminen oppilastyöhön
 - Liitettävissä kuntasopimukseen
 - Cc – lisensoitu musiikki
 - Muutoin käyttöön lisensoitu musiikki

Elokuvan käyttö opetuksessa

- Mahdollista erillisluvalla
 - Suomalaiset elokuvat
 - Lupa Apfi ry:ltä
 - www.apfi.fi
 - Ulkomaiset elokuvat
 - Lupa Viihdepalvelu oy:ltä
 - <http://www.elokuvalisenssi.fi/>

Videoiden käyttö

- Videon tai sen osan käyttämiseen osana omaa työtä tarvitaan lupa
 - Luvan voi hankkia tekijältä/tekijöiltä tai tekijänoikeuden haltijalta (esim. tuottaja, jos videolla on tuottaja)
 - Lupa videon käyttöön on voitu antaa CC-lisenssillä. Tarkista huolella käyttöehdot.
- Suoran linkin tekeminen verkkovideoon on mahdollista.
 - Videon tulee olla luvallisesti saatavilla netissä.
- Videoiden esittämiseen julkisesti tarvitaan lupa
 - Esim. CC-lisenssi tai muulla tavalla kerrottu lupa tai pyydetty lupa tekijänoikeuden haltijoilta.

Tekijänoikeuksien opettaminen

- **Työkalut opettajalle – Kopiraittilan koulu**
 - Maksuton materiaalia verkossa www.kopiraittila.fi
- Opittavat asiat koulutusasteelle sopivalla tasolla ja opetussuunnitelman tavoitteita vastaten
- Omat pelilliset materiaalit peruskouluun, lukioon, ammatilliseen opetukseen sekä opettajankoulutukseen
- Opettajalle pedagogista materiaalia

Kopiraittilan koulu - www.kopiraittila.fi

LISÄTIETOA

Lisätietoa tekijänoikeuksista ja oppilaitosten luparatkaisusta

- www.kopiraittila.fi
- www.kopiosto.fi

Pelillinen tekijänoikeuksien opetusmateriaali verkossa

- www.kopiraittila.fi

Tilaa Kopioston Oppilaitosuutiskirje (ilmestyy 6-8 kertaa/vuosi)

- www.kopiosto.fi/tilaaoppilaitosuutiset

Seuraa meitä

Facebook: @kopiraittila

YouTube: Kopiraittila

KIITOS

NEUVONTA@KOPIOSTO.FI / JUHA.KALLANRANTA@KOPIOSTO.FI